

ઉકેલપત્ર : સત્સંગ પરિચય - ૧

(સમય : સવારે ૯ થી ૧૧.૧૫)

(રવિવાર, ૫ માર્ચ, ૨૦૧૭)

- નોંધ :- (૧) આપેલ આવૃત્તિ પ્રમાણેના પુસ્તકના જવાબ જ માન્ય રાખવા. તે સિવાયની આવૃત્તિના જવાબ માન્ય ન રાખવા.
 (૨) જમણી બાજુએ આપેલા અંકો જે તે પ્રશ્નના ગુણાંક દર્શાવે છે.
 (૩) જમણી બાજુએ પ્રશ્નની બાજુમાં કૌંસમાં આપેલા અંકો જે તે પ્રશ્નના જવાબના પાઠ/પાના નંબર દર્શાવે છે.

અગત્યની સૂચના

પ્રશ્નપત્રમાં દરેક પેટા પ્રશ્નની જમણી બાજુ દર્શાવેલ ખાનામાં, લખેલા ગુણની પછીના ખાલી ખાનામાં (ગુણ : ૧)
 પરીક્ષાર્થીને આપેલ ગુણ લખવાના છે. જો પ્રશ્નનો જવાબ ખોટો હોય તો તે ખાનામાં '૦' (આંકડામાં શૂન્ય) લખવું. ખરાં (✓)
 કે ખોટાં (X) ની નિશાની દરેક પેટા પ્રશ્નની ડાબી બાજુની ખાલી જગ્યામાં જ - પ્રશ્ન શરૂ થાય તે પહેલાં જ કરવી.

વિશેષ નોંધ

આપ જ્યારે પેપર તપાસો ત્યારે જ્યારે લાંબા જવાબોમાં દા. ત. ટૂંકનોંધ, પાંચ મુદ્દાના વાક્યો, કારણો વગેરે પ્રશ્નોમાં આપ જ્યારે ફાળવેલા ગુણ કરતાં ઓછા ગુણ આપતાં હોવ ત્યારે પરીક્ષાર્થીએ કયો મુદ્દો નથી લખ્યો જેના તમે ગુણ કાપ્યા છે. તેની તમે ટૂંકમાં ડાબી બાજુ ઉપર નોંધ લખો. દા.ત. માર્ચ-૨૦૧૭માં પ્રવેશ-૧ માં 'જોબનપગીનું પરિવર્તન' ટૂંકનોંધ પૂછાઈ હતી. જેમાં જોબનપગી પ્રાર્થના કરતાં પોતાના દોષનું વર્ણન કરતાં કહે છે. 'પ્રભુ ! હું કુળહીન, કુટિલ, કુપાત્ર, બુદ્ધિહીન છું. મેં આપને ન ઓળખ્યા. દીનબંધુ ! દયા કરો. મારું મહાપાપ મટાડો.' આ મુદ્દો પરીક્ષાર્થીએ નથી લખ્યો તો બાજુમાં તમે લખી શકો કે 'પોતાના દોષ કહે છે.' આટલું જ લખવાનું છે અને તમે ગુણ ઓછા આપી શકો છો એટલે કે ફાળવેલ ગુણ કરતાં ઓછા ગુણ આપતાં પહેલાં બાજુમાં કયો મુદ્દો નથી તેની ટૂંકમાં નોંધ લખવી જરૂરી છે.

(વિભાગ - ૧ : સહજાનંદ ચરિત્ર, પંદરમી આવૃત્તિ, ફેબ્રુઆરી - ૨૦૧૫)

પ્ર.૧ નીચે આપેલાં અવતરણો કોણ, કોને અને ક્યારે કહે છે તે લખો. (કુલ ગુણ : ૮)

નોંધ : - કોણ કહે છે ૧ ગુણ, કોને કહે છે ૧ ગુણ, ક્યારે કહે છે ૧ ગુણ.

૧. "અમે મંદિર બાંધવામાં બધો જ સહકાર આપીશું." (૨૪/૧૩૦)

➤ સૌ (ગામવાસીઓ) તથા હરિભક્તો - મહારાજને

➤ સારંગપુરના જીવાખાચરે મહારાજને મંદિર માટે જોઈએ તેટલી જમીન આપવાનું કહ્યું. ત્યારે મહારાજ ગામવાસીઓને બોલાવી સંમતિ માંગે છે ત્યારે

૨. "માટે તમે ડેલો ખાલી કરો." (૨૬/૧૩૭)

➤ મોટાભાઈ - મહારાજને

➤ બરવાળાના પ્રેમી ભક્ત પોતાના મોટાભાઈના ડેલામાં મહારાજને બેસારી, પોતે સીધું-સામાન લેવા ગયા. એટલામાં મોટાભાઈ આવ્યા અને મહારાજને કહ્યું.

૩. "ત્યાં ભણેલા સંતનું કામ. આ સાધુ તો ભણેલા નથી." (૧૧/૭૩)

➤ કોઈક - મહારાજને

➤ મહારાજે એક વખત ગુણાતીતાનંદ સ્વામીને બુરાનપુર સત્સંગ કરાવવા જવા માટે આજ્ઞા કરી. ત્યારે

પ્ર.૨ નીચે આપેલાં વાક્યોનાં કારણો જણાવો. (બે થી ત્રણ લીટીમાં જ) (કુલ ગુણ : ૬)

૧. મહારાજે મેમકામાં ચારેય ભક્તોને ગામ છોડવાની પ્રતિજ્ઞા લેવરાવી. (૩/૨૫-૨૬)

જ. અંતર્યામી મહારાજે મેમકાના ચારેય ભક્તોને વીસ દિવસમાં ગામ છોડવાની પ્રતિજ્ઞા પોતાના પગ પકડાવીને લેવરાવી. બરાબર એકવીસમા દિવસે ગાયકવાડનું લશ્કર લઈ બાબાજી એ ગામમાં આવ્યો. વઢવાણના તાબાનું ગામ જાણીને આખું ગામ લૂંટ્યું. કેટલાયનાં ઘર બાળી નાખ્યા. મહારાજે અંતર્યામીપણે ચારેયની રક્ષા કરી.

૨. પીપલાણાના સંધાઈ વડમાં રહેલા ભૂતો બદરિકાશ્રમમાં ગયા. (૧/૫)

જ. મહારાજે પીપલાણામાં સંધાઈ વડ નીચે સભા કરી. સ્વામિનારાયણ મંત્રની ધૂન કરાવી. 'સ્વામિનારાયણ' શબ્દ કાને પડતાં વડમાં રહેતાં હજારો ભૂતને ભૂતયોનિમાંથી મુક્તિ આપી, દિવ્ય દેહ આપી, બદરિકાશ્રમમાં મોકલી દીધાં.

૩. જૂનાગઢના નવાબને મહારાજમાં ખુદાનાં દર્શન થયાં. (૧૧/૮૦)

જ. જૂનાગઢમાં મહારાજની હાથી પર સવારી નીકળે છે. ત્યારે એક છોકરાએ આપેલ કાકડી મહારાજે ખાવા માંડી. આ જોઈને

નવાબે કહ્યું : ‘સ્વામિનારાયણ ચોક્કસ ખુદા કે ખુદાના આશક ઓલિયા પુરુષ હોવા જોઈએ. નહિ તો આવી સવારીમાં લોક જોવા ઊમટ્યું હોય ત્યારે કાકડી ખાવાની કોઈની હિંમત જ ચાલે નહિ. નવાબને મહારાજમાં ખુદાનાં દર્શન થયાં.

પ્ર.૩ નીચે આપેલા પ્રસંગોમાંથી કોઈ પણ એક પ્રસંગ ઉપર પંદર લીટીમાં ટૂંકનોંધ લખો. (વર્ણનાત્મક) (કુલ ગુણ : ૫)

૧. સમદર્શી (૯/૬૨) શ્રીજીમહારાજ સાચા અર્થમાં સમદર્શી હતા. તેમણે કોઈ ભેદભાવ રાખ્યો નહતો. તેઓ તો સગરામ વાઘરીના કૂબે પણ પધારતા અને રાજમહેલમાં પણ જતા. લોયામાં મહારાજ સભા કરી બેઠા હતા. કથાવાર્તા ચાલુ હતી. તેવામાં ગંગાબાઈ આવી. ગંગા જાતે હરિજન. તેને મહારાજનો મહિમા કોઈ સત્સંગીએ કહેલો, તેથી છેક ચૂડાથી ચાલતી તે લોયા આવી. સભામાં ચૂડાની પણ બે-ત્રણ બાઈઓ બેઠી હતી. મહારાજે કહ્યું; ‘આ ગંગાને તમારી બાજુ એક ખૂણે બેસવા દો.’ પણ બાઈઓ બબડવા લાગી. મોઢાં મચકોડવાં લાગી. કેટલીકે મોઢું ફેરવી લીધું. એટલે મહારાજે સુરા ખાયરનાં પત્નીને પૂછ્યું; ‘તમારા તબેલામાં કે ગમાણમાં ઢોર મરી જાય છે ત્યારે તેને કોણ તાણી જાય છે ?’ તેમણે કહ્યું : ‘મહારાજ! એ તો હરિજન લઈ જાય છે.’ મહારાજે ફરીથી કહ્યું : એટલે તબેલામાં કે ગમાણમાં કે ઘરમાં ગાય, ઘોડું, કુતરું... કોઈ ઢોર મરી ગયું હોય ત્યારે તમે હરિજનને અંદર આવવા દો છો ને ? તો પછી અહીં કેમ બડબડાટ કરો છો ? વળી, આ ગંગા તો મુમુક્ષુ છે, તે પૂર્વજન્મમાં નાગર બ્રાહ્મણ હતી, પણ તેને ઉચ્ચ નાતનું અભિમાન હતું, તેથી કોઈ ઊતરતા વર્ણના ભક્તોને આદર આપતી નહોતી. તેમનો તિરસ્કાર કરતી. તેથી આ જન્મે હરિજન થઈ છે, તમે આવો ભેદભાવ રાખશો તો હરિજન થવું પડશે. વર્ણ અને આશ્રમનું માન રાખે તેનામાં સાધુતાના ગુણ આવતા નથી. માટે વર્ણાશ્રમનું માન આવવા દેવું નહિ.’ સૌને સાચી વાત સમજાઈ ગઈ. સૌની સૂગ ટળી ગઈ. ગંગાને તરત જગ્યા કરી આપી, આજે સૌને જીવનમાં એક નવો બોધપાઠ મળ્યો.
૨. છેલ્લો મંદવાડ (૨૯/૧૪૭) ફાગણ સુદ પૂનમ ગઈ. મહારાજ વરતાલ હુતાશનીના સમૈયા પર ગયા નહિ. હરિભક્તોને મહારાજ વગર સમૈયામાં આનંદ આવ્યો નહિ. સંતો તથા હરિભક્તો સમૈયા પછી વીખરાઈ જવાને બદલે ગઢડે મહારાજને દર્શને ગયા. મહારાજે સૌને બોલાવ્યા. મુકુંદાનંદ વર્ણાને મોકલીને રામપ્રતાપભાઈ, મુક્તાનંદ સ્વામી, ગોપાળાનંદ સ્વામી, બ્રહ્માનંદ સ્વામી, નિત્યાનંદ સ્વામી, શુકાનંદ સ્વામી, નિષ્કુળાનંદ સ્વામી, આનંદાનંદ સ્વામી, પરમચૈતન્યાનંદ સ્વામી, ભાયાત્માનંદ સ્વામી, વગેરે સંતોને બોલાવ્યા. અખંડાનંદ, વાસુદેવાનંદ, વૈષ્ણવાનંદ વગેરે બ્રહ્મચારીઓને બોલાવ્યા. ભગુજી, મૂળજી, રતનજી, મિયાંજી વગેરે પાર્ષદોને બોલાવ્યા. દાદાખાયર, સુરાખાયર, સોમલાખાયર, જવાખાયર વગેરે રાજાઓને બોલાવ્યા. દીનાનાથ ભટ્ટ, મયારામ ભટ્ટ, બેયર ભટ્ટ, તુલસી દવે, પ્રાગજી દવે વગેરે બ્રાહ્મણોને બોલાવ્યા. લાધા ઠક્કર, હીરજી ઠક્કર, પૂંજા શેઠ, ઠક્કરજી, લવજી શેઠ, ભગા શેઠ, મૂળજી શેઠ વગેરે શેઠિયાઓને બોલાવ્યા. જીવુબા, લાડુબા, રાજબા વગેરે બાઈભક્તોને બોલાવ્યા. સમગ્ર સભા ભરાઈને બેઠી. મહારાજે કહ્યું; ‘તમે સૌ મને સાક્ષાત્ પરમેશ્વર તરીકે જાણો છો. મને રાજી કરવા ઇચ્છો છો, આજે મારી વાત સાંભળો. મારી પોતાની ઇચ્છાથી મેં આ પૃથ્વી પર દેહ ધર્યો. મારે કરવાનાં બધાં કામ કરી લીધાં છે. મંદિર, શાસ્ત્ર, સંત વગેરે કરીને શુદ્ધ સંપ્રદાય પણ સ્થાપી દીધો છે. મારું કાર્ય હવે પૂરું થયું. મને અહીં ક્યાંય ગમતું નથી. હવે મારી ઇચ્છા અંતર્ધાન થઈ સ્વધામ પધારવાની છે. આ મૃત્યુલોક છે, નાશવંત દેહ છે, માટે હું હવે અક્ષરધામમા જઈશ.’ આ શબ્દો સાંભળતાં જ સૌને માથે જાણે વીજળી પડી હોય તેવું દુઃખ થયું. કેટલાંયનાં શરીર ધ્રૂજવા લાગ્યાં. કેટલાંકને તો આ સાંભળી મૂર્છા આવી ગઈ. બીજાં સૌ ધ્રુસકે ધ્રુસકે, ચોધાર આંસુએ રોવાં લાગ્યાં. મહારાજે સૌ ઉપર કરુણાદષ્ટિ કરી. અંતરમાં પ્રેરણા કરી ધીરજ આપી. મધુર હાસ્ય કરી સૌને વશ કરી લીધા. સૌને ધીરજના શબ્દો કહી સાંત્વન આપ્યું, પણ મનમાં તો ધામમાં જવાનું નક્કી જ કરી લીધું હતું.
૩. લોજમાં અન્નકૂટ (૨/૧૪) લોજના હરિભક્તોએ આવી મહારાજને વિનંતી કરી; ‘મહારાજ! આપ ગાદીએ બિરાજ્યા ત્યારપછી લોજ પધાર્યા નથી. માટે આ વખતે અન્નકૂટનો સમૈયો લોજ કરવા પધારો.’ તેમની વિનંતી અને ભાવ નિહાળી મહારાજે હા પાડી. મહારાજ કાલવાણીથી લોજ પધાર્યા. દિવાળી, અન્નકૂટનો ઉત્સવ ધામધૂમથી લોજમાં કર્યો. તે વખતે એક વાણિયા હરિભક્ત દીવબંદરથી આવ્યા. તે રામાનંદ સ્વામીના શિષ્ય હતા. તેમને મનમાં થયું કે મહારાજ કેવાક મહાન હશે ? ત્યાં સભામાં મહારાજે એક પાંચ વર્ષના બાળકને ઊભો કરી કહ્યું; ‘આ શેઠના મનની વાત કર.’ બાળક તો તરત જ શેઠના મનની વાત કહેવા લાગ્યો. શેઠ અચરજ પામી ગયા. શેઠને મહારાજના સ્વરૂપનો નિશ્ચય થઈ ગયો. તેઓ બે-ચાર દિવસ રહી પોતાને ગામ પાછા ગયા, પણ પછી ઘરે મન લાગ્યું નહિ. આથી, ત્રણ-ચાર વર્ષ પછી સંસારનો ત્યાગ કરી મહારાજ પાસે આવ્યા. મહારાજે તેમને પરમહંસની દીક્ષા આપી ‘પ્રભાનંદ’ નામ પાડ્યું. લોજમાં હરિભક્તોને અનેરો આનંદ આપી પ્રબોધિની એકાદશીનો ઉત્સવ કરવા મહારાજ કાલવાણી પધાર્યા.

પ્ર.૪ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ : ૫)

નોંધ :- અડધા સાચા જવાબનાં ગુણ આપવા નહીં.

૧. વરજાંગ જાળિયામાં મહારાજને કેટલા ઉપવાસ થયા ? (૧૩/૮૩)
૨. મહારાજ આણંદ જવા શા માટે ના પાડતા હતા ? (૧૭/૮૬)
૪. આણંદમાં દેખી લોકો બહુ હોવાથી મહારાજ આણંદમાં જવા માટે ના પાડતા હતા.

૩. ગુણાતીતાનંદ સ્વામીના કપાળમાં તિલક કરીને મહારાજે શું કહ્યું ? (૨૦/૧૦૮)

જ. ‘આ અમારા તિલક’ ‘હું જેવો કોઈ ભગવાન નહિ અને આ જેવા કોઈ સાધુ નહિ.’

૪. મહારાજે મયારામ ભટ્ટને શું લણવામાં મદદ કરી ? (૬/૩૫)

જ. મહારાજે મયારામ ભટ્ટને બાજરો લણવામાં મદદ કરી.

૫. મહારાજને જોઈ સુવાસિની ભાભીને શું થયું ? (૨૩/૧૨૦)

જ. તેમના આનંદનો પાર ન રહ્યો. હર્ષનાં આંસુ તેમને આવવાં લાગ્યાં તેમને થયું; ‘અરે ! આ સ્વપ્ન તો નથી ?’

પ્ર.૫ આપેલા વિકલ્પોમાંથી ફક્ત સાચા વિકલ્પોની આગળ આપેલા ચોરસ ખાનામાં ખરાની (✓) નિશાની કરો. (કુલ ગુણ : ૪)

❑ નોંધ : એક કે એકથી વધારે વિકલ્પ સાચા હોઈ શકે. તમામ સાચા વિકલ્પ આગળ જ ખરાની નિશાની કરી હશે તો જ પૂર્ણ ગુણ મળશે, અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

૧. ૩, ૪ (૧૫/૮૦-૮૧)

૨. ૧, ૨ (૨૮/૧૫૨-૧૫૩)

પ્ર.૬ નીચે આપેલાં વિધાનોમાં ખાલી જગ્યા પૂરો. (કુલ ગુણ : ૪)

❑ નોંધ : બંને જવાબ સાચા હોય તો જ ગુણ આપવા.

૧. કુરજ દવે, ચૈત્રી પૂનમના (૨૬/૧૩૬-૧૩૭)

૨. ૧૮૭૯, નરનારાયણ (૨૨/૧૧૮)

૩. સુરત, મુક્તાનંદ (૨૪/૧૨૩)

૪. બૂટદેવી, સાકર (૨૭/૧૩૮-૧૩૯)

(વિભાગ-૨ : સત્સંગ વાચનમાળા ભાગ-૨ દસમી આવૃત્તિ, ફેબ્રુઆરી - ૨૦૧૪)

પ્ર.૭ નીચે આપેલાં અવતરણો કોણ, કોને અને ક્યારે કહે છે તે લખો. (કુલ ગુણ : ૮)

❑ નોંધ : - કોણ કહે છે ૧ ગુણ, કોને કહે છે ૧ ગુણ, ક્યારે કહે છે ૧ ગુણ.

૧. “માટે તમે નિર્ધિત થઈ, અહીં ત્યાગી થઈને રહો એવી અમારી ઈચ્છા છે.” (૮/૬૨)

⇒ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી - ઈન્દ્રજીભાઈને

⇒ ઈન્દ્રજીભાઈ દર વર્ષે એક માસ સ્વામીનો સમાગમ કરતા, પરંતુ તેમના પુત્રો નાના હતા. તેથી તેમણે સ્વામીને કહ્યું : ‘આ વહેવારની જવાબદારી છે તેનું શું કરવું ?’ ત્યારે સ્વામી કહે છે.

૨. “પછી તું આ દેશમાં પાછો આવી મને મળજે.” (૨/૧૧)

⇒ મહારાજ - કિશોરને (પીંજારાના પુત્રને)

⇒ પોતાના પિતા સાથે પાછા ન ગયેલા કિશોરને મહારાજ પાસે રહેવાની ઈચ્છા હતી. ત્યારે તેને મહારાજ ઉજ્જૈન જઈને સંગીત શીખવાની આજ્ઞા કરતાં કહે છે.

૩. “શ્રીજીમહારાજ તથા અમારાથી જરાય છેટું નહિ રહે.” (૭/૪૮)

⇒ ગોપાળાનંદ સ્વામી - ત્રણ ભક્તોને (જાગા ભક્ત, પ્રાગજી ભક્ત અને ઝીણાભાઈને)

⇒ ત્રણેય ભક્તોએ ગોપાળાનંદ સ્વામીને પૂછ્યું : ‘આ દેહે જ શ્રીજીમહારાજ તથા તમારાથી એક ક્ષણ પણ વેગળું ન રહેવાય એવો ઉપાય કૃપા કરીને બતાવો!’ ત્યારે સ્વામી કહે છે.

પ્ર.૮ નીચે આપેલાં વાક્યોનાં કારણો જણાવો. (બે થી ત્રણ લીટીમાં જ) (કુલ ગુણ : ૪)

૧. ગુણાતીતાનંદ સ્વામી પત્તરને સોનાના થાળમાં મૂકી જમ્યા. (૪/૩૦-૩૧)

જ. સ્વામીને શ્રીજીમહારાજની આજ્ઞામાં રંચમાત્ર પણ ફેર પડવા ન દેવો એવો આગ્રહ હતો. અને આચાર્ય અયોધ્યાપ્રસાદજી મહારાજનો સોનાના થાળમાં જ સ્વામીને જમાડવાનો બહુ આગ્રહ હતો. તેથી સ્વામી પત્તરને સોનાના થાળમાં મૂકી જમ્યા.

૨. મૂળજીભાઈના અંતઃકરણમાં મનોમંથન જાગ્યું. (૩/૨૧-૨૨)

જ. યજમાનની દીકરીની ચંચળવૃત્તિ જાગ્રત થતાં તેનાં વર્તનથી ફડકી ગયેલા મૂળજીભાઈના અંતઃકરણમાં મનોમંથન જાગ્યું : ‘આ સંસાર શું આવો છે? હવે સંસારમાં રહેવામાં કાંઈ માલ નથી.’ એવો મનોમન દૃઢ નિર્ણય કરી લીધો.

પ્ર.૯ મહારાજે દૂર કરેલ લાડુબાની શંકા (૬/૪૩) - પ્રસંગ ઉપર પંદર લીટીમાં ટૂંકનોંધ લખો. (વર્ણનાત્મક) (કુલ ગુણ : ૫)

એક વખત લાડુબાને સંશય થયો કે ‘દુર્વાસા બધી ગોપીઓના થાળ એકલા જમી ગયા તે સાચું હશે ?’ તેમણે મહારાજને પુછાવ્યું. મહારાજ કહે; ‘શાસ્ત્રની વાત સાચી જ હોય તમને અનુભવ કરાવીશું.’ ત્યારબાદ થોડા દિવસ પછી લાડુબાએ મહારાજ સહિત ત્રીસ ભક્તોને પોતાને ત્યાં જમવાનું આમંત્રણ આપ્યું. મહારાજે સૌથી પહેલાં સચ્ચિદાનંદ સ્વામીને જમવા મોકલ્યા કારણ કે તેમને વાડી સંભાળવા જવાનું હતું. લાડુબા તો સ્વામીને પિરસાવવા લાગ્યાં. તેઓ ધીરે ધીરે કરતાં તૈયાર કરેલી બધી જ રસોઈ જમી ગયા છતાં ધરાયા નહિ. એટલે લાડુબાએ બાજરાના રોટલા કરીને જમાડ્યા. છતાં બોલ્યા; ‘હજુ લાવો.’ લાડુબાએ મહારાજને કહેવરાવ્યું, એટલે મહારાજે કહ્યું; ‘હવે પાણી આપો.’ એટલે પાણી આપ્યું ત્યારે સ્વામીએ ચળું કર્યું. મહારાજે લાડુબાને દુર્વાસાની વાત યાદ કરી આપી અને એમની શંકા દૂર કરી.

પ્ર.૧૦ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ : ૪)

નોંધ :- અડધા સાચા જવાબનાં ગુણ આપવા નહીં.

૧. જાગા ભક્તે નોંધેલી સ્વામીની વાતુનું પ્રકરણ કયું છે ? (૭/૫૩)
૨. જાગા ભક્તે નોંધેલી સ્વામીની વાતુનું ત્રીજું પ્રકરણ છે.
૩. મહારાજ પ્રેમાનંદ સ્વામીની કેવી કદર કરતા ? (૨/૧૪)
૪. મહારાજ પ્રેમાનંદ સ્વામીની બહુ જ કદર કરતા અને અનેક પ્રકારે તેમને પોતાના સંબંધનું સુખ આપતા.
૫. અયોધ્યાપ્રસાદજી મહારાજને કયા સ્વામી પ્રત્યે પૂજ્યભાવ હતો ? (૪/૩૦)
૬. અયોધ્યાપ્રસાદજી મહારાજને અક્ષરબ્રહ્મ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી પ્રત્યે ખૂબજ પૂજ્યભાવ હતો.
૭. કયું મંદિર કરવામાં નિત્યાનંદ સ્વામીનો મુખ્ય ફાળો હતો ? (૧/૭)
૮. શ્રીજીમહારાજની જ્યાં અંતિમ વિધિ થઈ તે લક્ષ્મીવાડીમાં મંદિર કરવામાં નિત્યાનંદ સ્વામીનો મુખ્ય ફાળો હતો.

પ્ર.૧૧ નીચે આપેલ વિષય માટે સૂચના મુજબ છ સાચા ક્રમ નંબર તથા તે સાચા ક્રમ નંબરને પંક્તિક્રમ પ્રમાણે ગોઠવો. (કુલ ગુણ : ૬)

વિષય : ‘સજની સાંભળો રે’.... ફક્ત બીજા પદની પંક્તિઓ (૨/૧૭-૧૮)

સૂચના : (૧) ફક્ત સાચા નંબરોમાં તમામ છ નંબરો સાચા હશે તો જ ૩ ગુણ મળશે. (૨) યથાર્થ પંક્તિક્રમ પણ સંપૂર્ણ સાચો હશે તો જ ૩ ગુણ મળશે. અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

- (૧) ફક્ત સાચા નંબરો :

૨	૪	૫	૭	૯	૧૧
---	---	---	---	---	----
- (૨) યથાર્થ પંક્તિક્રમ :

૧૧	૭	૯	૫	૨	૪
----	---	---	---	---	---

નોંધ : (૧) ફક્ત સાચા નંબરો : જવાબમાં આપેલ અંક કોઈપણ ક્રમમાં લખેલ હોય પણ તમામ અંક સાચા હોય તો જ સંપૂર્ણ ૩ ગુણ આપવા અન્યથા એક પણ ગુણ ન આપવો. (૨) યથાર્થ પંક્તિક્રમ : પંક્તિક્રમ ઉકેલપત્ર પ્રમાણે હોય તો જ સંપૂર્ણ સાચું ગણી ૩ ગુણ આપવા અન્યથા એક પણ ગુણ ન આપવો .

પ્ર.૧૨ નીચે આપેલાં ખોટાં વાક્યોને મથાળાના સંદર્ભમાં સાચાં લખો. (કુલ ગુણ : ૪)

નોંધ :- સંપૂર્ણ સાચું વાક્ય લખ્યું હશે તો જ ગુણ પ્રાપ્ત થશે. અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

૧. ભક્તરાજ લાડુબા : કૃષ્ણને વિષે પ્રેમલક્ષણા ભક્તિએ કરીને જોડાયેલાં રાજબા વૈષ્ણવોની જેમ કૃષ્ણને મનથી વરી ચૂક્યાં હતાં; પરંતુ દાદાબાચરની ઈચ્છા અને આગ્રહને લીધે તેમને વ્યવહારિક સંબંધમાં જોડાવું પડ્યું હતું.
૨. ભક્તરાજ લાડુબા : મહારાજને વિષે પ્રેમલક્ષણા ભક્તિએ કરીને જોડાયેલાં લાડુબા ગોપીઓની જેમ પ્રભુને મનથી વરી ચૂક્યાં હતાં; પરંતુ એભલબાચરની ઈચ્છા અને આગ્રહને લીધે તેમને સાંસારિક સંબંધમાં જોડાવું પડ્યું હતું. (૬/૪૧)
૩. મુકુંદાનંદ વર્ણી (મૂળજી બ્રહ્મચારી) : ‘મને સ્વામી ક્યાં પાસે રહેવા દે છે ? હું દસ મણ ઘઉંનો થેલો ઉપાડીને આવ્યો પણ સ્વામીએ તો ‘જય સચ્ચિદાનંદ’ પણ કહ્યા નહિ.’
૪. મુકુંદાનંદ વર્ણી (મૂળજી બ્રહ્મચારી) : ‘મને મહારાજ ક્યાં પાસે રહેવા દે છે ? હું દોઢ મણ કેરીનો ટોપલો ઉપાડીને આવ્યો પણ મહારાજે તો ‘નારાયણ’ પણ કહ્યા નહિ.’ (૩/૨૩)
૫. સદ્ગુરુ શ્રી નિત્યાનંદ સ્વામી : દિલ્હી પાસે છપૈયા ગામ છે. ત્યાં રામ શર્મા નામના વણિક રહેતા હતા. તેમની પત્નીનું નામ વનિતાદેવી હતું. આ પવિત્ર દંપતી ધર્મ પરાયણ જીવન જીવતાં હતાં.
૬. સદ્ગુરુ શ્રી નિત્યાનંદ સ્વામી : લખનૌ પાસે દતિયા ગામ છે. ત્યાં વિષ્ણુ શર્મા નામના બ્રાહ્મણ રહેતા હતા. તેમની પત્નીનું નામ વિરજાદેવી હતું. આ પવિત્ર દંપતી ભગવાન પરાયણ જીવન જીવતાં હતાં. (૧/૧)
૭. આચાર્યશ્રી અયોધ્યાપ્રસાદજી મહારાજ : શ્રીજીમહારાજે પંચ વિદ્યામાં કુશળ હરિભક્તો બનાવ્યા, મંદિરો બનાવ્યાં. આ રીતે શુદ્ધ આશ્રમની સ્થાપના કરી; પરંતુ મંદિરોના સ્થળનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો.
૮. આચાર્યશ્રી અયોધ્યાપ્રસાદજી મહારાજ : શ્રીજીમહારાજે સર્વ કળામાં કુશળ ત્યાગીઓ બનાવ્યા, મંદિરો બનાવ્યાં. આ રીતે શુદ્ધ સંપ્રદાયની સ્થાપના કરી; પરંતુ મંદિરોની વ્યવસ્થાનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો. (૪/૨૭)

(વિભાગ - ૩ : નિબંધ)

પ્ર.૧૩ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક ઉપર આશરે ૩૦ લીટીમાં નિબંધ લખો. (કુલ ગુણ : ૧૦)

નોંધ : નિબંધ એ મૌલિક વિષય છે, તેમાં આપેલ મુદ્દા ઉપરાંત બીજા ઘણા પાસા આવરી શકાય છે. જેવાં કે મૌલિકતા, સંપ્રદાય તથા અન્ય સંપ્રદાય વિષયક જ્ઞાન, કથાવાર્તાને આધારે વિષય વસ્તુની વિશેષ છણાવટ, અન્ય આધારભૂત સાહિત્યનો સહારો વગેરે મુદ્દાઓનો સમાવેશ થઈ શકે છે. પરીક્ષાર્થીએ વિષયને અનુરૂપ આ ઉપરાંત પણ બીજા પ્રસંગો લખ્યા હોય તો તે પણ માન્ય રાખી ગુણ આપવાં.

૧. પ્રમુખ સ્વામી મહારાજના ચેતન અને અચેતન શરીરની દિવ્ય અનુભૂતિઓ :-

- (૧) પ્રમુખ સ્વામી મહારાજ એક દેહાતીત મહાપુરુષ - જીવનભર દેહની પરવા કર્યા વગર માનવ માત્રની સેવા - સ્વામીશ્રીની દેહાતીત સ્થિતિનો અનુભવ નિકટ સંપર્કમાં આવનાર દરેકને - પરંતુ સ્વામીશ્રીની સેવામાં આવનાર તબીબોને સવિશેષ અનુભવ.
- (૨) અહીં એવાં વિરલ બે પાસાંઓની વાત. એક તો સચેતન અવસ્થાની દિવ્ય અનુભૂતિ અને બીજી છે સ્વામીશ્રીના મહાપ્રયાણ

બાદની અચેતન શરીરની દિવ્ય અનુભૂતિ - બંને અવસ્થામાં સ્વામીશ્રીની મુક્ટી ઊંચેરી અલૌકિકતાની પ્રતીતિ - માત્ર વિજ્ઞાનને જ લક્ષ્ય બનાવીને જે ઘટનાઓનું નિર્માણ થાય તેને જ મુખ્ય માનનાર તબીબો ને પણ સ્વામીશ્રીની બંને અવસ્થામાં આધુનિક શરીર - વિજ્ઞાનથી પર, પરાવિજ્ઞાનનો અનુભવ - સ્વામીશ્રીની બાયપાસ સર્જરી કરનાર વિખ્યાત હાર્ટસર્જન, પોતાના કર્મને જ ભક્તિ માનનાર નાસ્તિક ડૉ. સુબ્રમણીયમને સ્વામીશ્રીના હૃદયનો વિશિષ્ટ અનુભવ ઓપરેશન વખતે જ્યારે હાર્ટને તેઓએ પકડ્યું ત્યારે ઓપરેશન રૂમમાં દિવ્યતા પ્રસરી હોય તેવી અનુભૂતિ - શ્રીજીમહારાજ ઓપરેશન માટે શક્તિ આપવા પધાર્યા હોય તેવી પ્રતીતિ. (૩) સને ૨૦૧૨માં વિખ્યાત કાર્ડિઓલોજિસ્ટ ડૉ. તેજસ પટેલનો નિરાળો અનુભવ - હૃદયમાં પેસમેકર મૂકતી વખતે પૂર્ણ એનેસ્થેશિયા ન આપી શકાય તેથી લોકલ ઈન્જેક્શનથી સાધારણ બહેરુ, કરીને પેસમેકર મૂકાય. આ પીડાદાયક પરિસ્થિતિનો પણ સ્વામીશ્રી દ્વારા હસતે મુખે સ્વીકાર - એક પણ ઉદ્ગાર નહિ, દુઃખની ફરિયાદ પણ નહિ. બીજી બાજુ તેઓને સ્વામીશ્રીના અચેતન શરીરનો પણ અનુભવ. ધામગમનના ત્રણ દિવસ બાદ પણ સ્વામીશ્રી જાણે પ્રગાઢ નિદ્રામાં જ છે તેવી તેમને પ્રતીતિ - સ્વામીશ્રીના ચેતન અને અચેતન બંને શરીરના અનુભવ. આ વિજ્ઞાનની કોઈ પણ વ્યાખ્યાથી પરનો અનુભવ. (૪) સ્વામીશ્રીના અંગત ફિઝીશિયન ડૉ. વ્રજલાલ પટેલને સતત ચાર-પાંચ વર્ષથી સ્વામીશ્રીની સતત દિવ્યતાનો અનુભવ સ્વામીશ્રી સદાય શરીરથી પર પીડાદાયક મેડીકલ પ્રક્રિયામાં પણ દુઃખનો ઉલંકાર પણ કર્યો નથી. પોતાની આટલી પીડાને ન ગણકારનાર સ્વામીશ્રી ડૉ. તેજસ પટેલની પીડાથી ગળગળા - દેહાતીત પુરુષ અદ્વિતીય ગુણાતીત પુરુષ. (૫) આવો જ વિરલ અનુભવ ડૉ. પ્રતીકભાઈ પટેલને - અક્ષરધામગમન બાદ સતત ચાર દિવસ સુધી સ્વામીશ્રીનાં અંતિમ દર્શન - પરંતુ આ ચાર દિવસ દરમિયાન શરીર વિજ્ઞાનના સ્વાભાવિક નિયમો કરતાં કંઈક જુદી બાબતનો અનુભવ. માર્ઈનસ ૧૦ ડિગ્રી ટેમ્પરેચરમાં પણ સ્વામીશ્રીની ચામડીમાં કોઈ વિકૃતિ નહિ - સતત ચાર દિવસ સુધી કોઈ સ્વાભાવિક પરિવર્તન પણ જોવા ન મળ્યું. તેઓના શરીર પર લેશમાત્ર પણ ઘસરકો કે એક નાનો ડાઘ પણ જોવા ન મળ્યો. આ સુખદ અનુભવ ! (૬) તા. ૧૭ ઓગસ્ટ એટલે કે ચોથા દિવસે અંતિમ વિધિ પૂર્વે સ્વામીશ્રીના શરીરને આશ્રમમાં લઈ ગયા. ત્યારે ત્યાંનું તાપમાન ૨૮ ડિગ્રી હતું. સ્વામીશ્રીને જે કક્ષમાં રાખવામાં આવ્યા હતા. તેનું તાપમાન ૧૦ ડિગ્રી એટલે ૩૮ ડિગ્રીનો તફાવત હોય તેથી ચામડી છૂટી પડવા માંડે. સૂવાડતી વખતે પણ શરીરમાં લેશમાત્ર અકડાઈ આવી ન હતી. ખૂબ સહેલાઈથી અને સહજતાથી સૂવાડી શકાયા. આ એક આશ્ચર્યકારી અનુભવ ડૉ. પ્રતીક પટેલનો. (૭) સ્વામીશ્રીના નિવાસ ખંડમાં તેઓના અચેતન શરીરને પંચામૃત વિધિ માટે લઈ ગયા ત્યાં પણ સહજતાથી સૂવાડી શકાયા. અચેતન શરીરની કુદરતી અકડાઈ પણ આવે જ - છતાં એ પણ ન આવી. પંચામૃત વિધિ પાછા પાલખીમાં બેસાડ્યા ત્યારે સ્વામીશ્રીના બંને હાથ ખૂબ જ સહેલાઈથી બધી દિશામાં હલનચલન - અગ્નિ વેદિકાં પર ફરીથી સૂવાડ્યા છતાં પણ એક પણ પરિસ્થિતિમાં કોઈ પણ ફેરફાર થયો નહિ. ખૂબ જ સાહજિકતાથી આ બધી વિધિ સંપન્ન - બંને હાથની આંગળીઓ એકબીજામાં પરોવીને હાથ જોડેલી મુદ્રામાં અંતિમ દર્શન - જેણે આખી જિંદગી સર્વેને હાથ જોડ્યા હોય તે અંતિમ દર્શન દેતી વખતે પણ હાથ જોડેલા જ રાખે ને ! હજુ આશ્ચર્યની વાત કે મસ્તકના સ્નાયુઓથી નીચે ઉતરતાં જડબામાં તો અક્કડાઈ આવે જ પરંતુ આવી કોઈ સ્થિતિ જોવા ન મળી. ત્યાં સુધી કે મુખમાં મૂકેલ આર્ટફિશિયલ ચોકડું કશા જ બળ પ્રયોગ વિના સહેલાઈથી કાઢી શકાયું. આટલા વિરોધાભાસી સંયોગ હોવા છતાં લેશ પણ વિકાર તેઓના શરીરમાં જણાતો નહતો. ડૉ. પ્રતીકભાઈ પટેલ આને ચમત્કાર જ ગણે છે. (૮) ઉપસંહાર : સ્વામીશ્રીના ચેતન અને અચેતન શરીરના આવા અગણિત અનુભવોથી પ્રમાણો પર આધારિત વિજ્ઞાનને સર્વસ્વ માનનારા તબીબો ચકિત - આ માત્ર અને માત્ર દિવ્યતા જ. તેને બીજી કોઈ વ્યાખ્યા આપી શકાય જ નહિ.

૨. બી.એ.પી.એસ. સંસ્થાની શિક્ષણ સેવાઓનું નવું સોપાન - રાંદેસણ નિવાસી કન્યાશાળા :-

(૧) ભગવાન સ્વામિનારાયણ દ્વારા સતત ૩૦ વર્ષ સુધી ગુજરાતને પોતાની કર્મભૂમિ - તેઓના દ્વારા મહિલા ઉત્કર્ષની નૂતન જ્યોતનું પ્રાગટ્ય - અજ્ઞાન, અંધશ્રદ્ધા અને નારી દમનનો એ યુગ. આવા યુગમાં મહિલા શિક્ષણ દ્વારા સમાજને દિશા સૂચન - નૂતન ક્રાંતિ - પ્રમુખસ્વામી મહારાજ દ્વારા આ કાર્ય વેગવંતું. (૨) અમદાવાદ ગાંધીનગર માર્ગ પર આવેલ રાંદેસણ ખાતે વિશાળ પરિસરમાં નિવાસી શાળાનું નિર્માણ - સંસ્થાની કન્યા કેળવણી સેવાઓનું આ દ્વિતીય અનુપમ સોપાન. પ્રથમ સોપાન ૨૦૦૧માં કરમસદ ખાતે આરંભ - ૧૯૮૬ના માર્ચ માસમાં સ્વામીશ્રીએ પધારીને આ ભૂમિને પ્રસાદીભૂત કરી. આમ્રવૃક્ષની નીચે બિરાજીને મંગલ પ્રાર્થના - કન્યાઓ માટે સંકુલનો સંકલ્પ - કન્યાશાળાઓના વર્ગોથી માંડીને અન્ય સુવિધાઓ અંગે ઊંડો રસ લઈને દીર્ઘદ્રષ્ટિપૂર્ણ માર્ગદર્શન. (૩) સ્વામીશ્રીના સંકલ્પ અને ઉત્સાહની ફળશ્રુતિરૂપે સન ૨૦૦૮માં પૂ. ડૉ. સ્વામીના હસ્તે ખાતવિધિ. ત્યાર બાદ સંકુલના નિર્માણ કાર્યનો આરંભ - ૨૦૧૬માં આધુનિક સુવિધાસજ્જ વિશાળ સંકુલનું નિર્માણ ૧૮ એકરમાં ફેલાવો - અદ્યતન અંગ્રેજી માધ્યમની આધુનિકતમ સ્કૂલ. વિશાળ પ્રાર્થના ખંડ રમતગમત, કમ્પ્યુટર, નૃત્ય, સંગીત કલા વગેરે માટેની સુવિધાઓ, યોગાસનના તાલીમવર્ગો, આઉટડોર, ઈન્ડોર રમતોની સુવિધા તબીબી વ્યવસ્થા માટે સ્થાનિક હોસ્પિટલ સાથે જોડાણ. નિવાસમાં પ્રેમાળ અનુભવી મહિલા નિરીક્ષકો, કટિબદ્ધ કર્મચારીઓના પરિવારો સેવા માટે અહોરાત્ર કાર્યરત. (૪) આ સંકુલમાં હાલ ધોરણ ૫ થી ૧૨ની ૧,૦૦૦ જેટલી કન્યાઓનો નિવાસ અને શિક્ષણ - ૨૦૧૭થી યુવતીઓના તાલીમ કેન્દ્રનો પ્રારંભ - યુવતીઓના સર્વાંગી વિકાસની ખેવના. જાણીતા બિલ્ડરોનો ખૂબ સહયોગ - મુંબઈના આર્કિટેક્ટ દ્વારા પરિસરનું ડીઝાઈનીંગ - મહિલા સંયોજક દ્વારા સંનિષ્ઠ સત્સંગી બંધુઓની નિર્માણ કાર્યમાં સેવા. (૫) તા. ૧૧-૩-૧૬ ના રોજ પ્રાસાદ - પ્રવેશ વિધિ - સદ્ગુરુ દ્વારા વિધિપૂર્વક ઠાકોરજીનું પૂજન કરીને પ્રવેશદ્વારનું ઉદ્ઘાટન - ત્યારબાદ મંગલ પ્રવેશ. મુખ્ય વ્યવસ્થાપન ખંડોનું ઉદ્ઘાટન - મુખ્ય પ્રાર્થનાખંડમાં મહાપૂજા વિધિ - પ.પૂ. ઈશ્વરચરણ સ્વામી દ્વારા પરિસરના નિર્માણ અને

સંકુલની વ્યવસ્થાનો વિશેષ પરિચય - સેવાધારીઓને બિરદાવ્યા. પૂ. ડૉ. સ્વામીએ સંસ્કારયુક્ત શિક્ષણની મહત્તા સમજાવી. પૂ. મહંત સ્વામી દ્વારા અભ્યાસ કરવા આવનાર સૌના જીવનમાં શિક્ષણ અને સંસ્કારની દૃઢતા થાય તેવી મંગલ કામના. સેવાધારીઓ તથા સંકુલ નિર્માણમાં સહયોગ આપનાર સૌનો સત્કાર - તમામ ઈમારતોમાં ઠાકોરજી તથા સ્વામીશ્રીએ મોકલાવેલ પ્રસાદીભૂત પુષ્પો પધરાવ્યાં. આ વિશાળ પરિસરમાં પાંચ સુવિધા સજ્જ અને સુઆયોજિત નિવાસ ભવનો. આ ભવનોને ભગવાન સ્વામિનારાયણ અને ગુણાતીત પરંપરાની માતાઓનાં નામથી અલંકૃત. (૬) આમ, સ્વામીશ્રીની પ્રેરણાથી રાંદેસણ ખાતે નિર્માણ પામેલ આ શાળા અનેક કન્યાઓને સંસ્કારયુક્ત શિક્ષણની સાથે જીવનના ઉચ્ચ ધ્યેયને સિદ્ધ કરવા મદદરૂપ થશે.

૩. વ્યક્તિત્વ અને સર્જન - મહાકવિ બ્રહ્માનંદ સ્વામી :-

(૧) પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ નારાયણનું આ અવનિ પર અવતરણ - અનેક ઐશ્વર્યોનાં દર્શન - તેઓનું એક વિરલ ઐશ્વર્ય એટલે તેમના ચરણમાં સમર્પિત ૫૦૦ મહાન પરમહંસો - અનેક કલા-કૌશલ્યમાં નિપુણ, કાવ્ય-સાહિત્યના પ્રખર વિદ્વાનો તેમની સંતમાળામાં શુકતારક સમા શોભતા બ્રહ્માનંદ સ્વામીનું સ્થાન અનોખું. (૨) પરંપરાગત કાવ્ય રચના અને પ્રસ્તુતિકરણનું ભારે કૌશલ્ય સહજ રીતે - વારસાગત રીતે પ્રાપ્ત - ખુમારી અને ખેતથી કાવ્ય-પાઠ, કાવ્ય-સર્જન બાલ્યાવસ્થામાંથી કીર્તિ - તેથી શિરોહીના રાજવી દ્વારા ભૂજની વ્રજભાષા - કાવ્ય શાળામાં કવિ શિક્ષણ માટે વ્યવસ્થા - શિક્ષણની સાથે સાથે અનેક વિદ્યાઓ, નીતિઓ, સિતાર મૃદંગ, નરઘાંના વાદનમાં પ્રવીણતા - પોતે પ્રાપ્ત કરેલ પ્રવીણતા પછી કાવ્ય પઠનનું અધ્યયન. (૩) અનેક રાજવીઓ દ્વારા પ્રલોભનો - પરંતુ આ મસ્ત અલગારી કવિ તો દીક્ષા લઈને શ્રીહરિની સંતમાળામાં જોડાઈ ગયા. માતા-પિતા પત્ની સગાંવહાલાંને હરિવરનું સગપણ જ સાચું છે એમ જણાવી પોતે શ્રીહરિને સગાં માની તેમનામાં જોડાણ - કાવ્ય સર્જનમાં શ્રીરંગદાસ પ્રાસ ન મળે તેથી બ્રહ્માનંદ નામાભિધાન સંપ્રદાયની સાધના અને સિદ્ધાંતો કાવ્યરૂપે રચના - તેઓ શ્રીહરિનું મુખ બન્યા. બ્રહ્માનંદની વાણી દ્વારા ચિરંજીવ સાહિત્યનું સર્જન. (૪) કાવ્ય સર્જન સાથે સાથે અત્યંત મહત્વનું કાર્ય મંદિરોની રચના સંપ્રદાયની ધજા-પતાકાને યશસ્વી રીતે મંદિરો દ્વારા લહેરાવી. વડતાલ, જૂનાગઢ અને મૂળીનાં મંદિરો સ્વામીની સ્થાપત્યકલા અને વહીવટી કૂનેહ અને સૌંદર્ય દૃષ્ટિનાં સાક્ષી - તપ, સાહિત્ય સર્જન, મંદિર નિર્માણ, ઉત્સવો, સંગઠન એમ પંચવિધ પ્રવૃત્તિઓથી ધમધમતું જીવન ૬૧ વર્ષની વયે જ સમાપ્ત. (૫) બ્રહ્માનંદ સ્વામી પદ કવિ, પદ રચનાના નિષ્ણાત - અનેકવિધ ભાષા કવિ, કચ્છી, સિંધી, મેવાડી, રાજસ્થાની, વ્રજ, હિંદી અને ગુજરાતી તથા તળપદી, સોરઠી, સૌરાષ્ટ્રી વાણીમાં અનેક પદ રચનાઓ - સાથે સાથે મોટા ગજાના અનુવાદક સંસ્કૃત ભાષામાથી અનેક ગ્રંથોની રચના - સમાજને, સમૂહને પરિચિત ભાષામાં અનુવાદ - સહજાનંદ સ્વામીની આજ્ઞાથી તેમનું અનુવાદનું કાર્ય સહજ રીતે તેમના સર્જનની સાથે વણાઈ ગયું છે. (૬) બ્રહ્માનંદ સ્વામીનું સાહિત્ય ચતુર્વિધ પ્રકારનું છે. [૧] ચરિત્રમૂલક સાહિત્ય (બાયોગ્રાફીકલ લીટરેચર) - ૧. સુમતિ પ્રકાશ - મહારાજનું અવતાર સ્વરૂપ કાર્ય અવતારનું પ્રયોજનનું વર્ણન ૨. ધર્મવંશ પ્રકાશ - કુલ આઠ અધ્યાયમાં ગોલોકધામથી અક્ષરધામ સુધીનું વર્ણન. [૨] સિદ્ધાંતમૂલક સાહિત્ય (થિયોરેટીકલ લીટરેચર) સંપ્રદાયના સિદ્ધાંતોને વિષય સામગ્રી બનાવીને સાહિત્યનું સર્જન. તેમાં સતીગીતા, શિક્ષાપત્રી હિન્દી, શિક્ષાપત્રી ગુજરાતી, સંપ્રદાય પ્રદીપ, વર્તમાન વિવેક, ગોલોક દર્શન, ધર્મસિદ્ધાંત, ધર્મકુળ ધ્યાન વગેરે. [૩] તત્ત્વદર્શનમૂલક સાહિત્ય (ફિલોસોફીકલ લીટરેચર) - ઉપદેશ ચિંતામણિ, વિવેક ચિંતામણિ, બ્રહ્મવિલાસ, ઝૂલણા જ્ઞાન ઉપદેશ, ઉપદેશ રત્નદીપક, નીતિપ્રકાશ નારાયણગીતા, દશાવતાર ચરિત્ર [૪] ઊર્મિમૂલક સાહિત્ય (લિરિકલ લીટરેચર) - છંદ રત્નાવલિ, પદસંગ્રહ, પાંચ હજાર જેટલાં કીર્તનો. (૭) ઉપસંહાર - આવા ભક્ત કવિ તેમની રચનાઓને અનેક મહાનુભાવોની અંજલિ - આજ સુધી આવા કવિરાજ જેવી રચના કોઈ કરી શક્યું નથી. આપણે પણ બ્રહ્માનંદ સ્વામીના આભારી છીએ.

સમાપ્ત